

FATİH SULTAN MEHMET' İN GÜMÜŞHANE ÜZERİNDEN TRABZON'U FETHİ (1461)

FATİH SULTAN MEHMET' İN TRABZON'U FETHİNDE (1461) GÜMÜŞHANE'NİN ROLÜ

S. Vedat Karaarslan Arkeolog- Y. Mühendis

Doğu Karadeniz'e ilk yerleşimler m.ö. III-II. Binden itibaren 'Gas-Kas' lar ki bunlar daha sonra Hititlerin ezeli düşmanları olan **Kaşkalar, Gutiler** ve daha sonra da m.ö. 675 de **Kimmer** istilası ile başlamıştı. Kimmerlerden sonra da **İskitler, Medler** ve **Persler** bölgeye hakim olmuşlardı.

Ksenophon'a göre m.ö. 430 yılına kadar Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Grekçe konuşmayan **Kolhlar, Driller, Mossinoikler, Halibler** ve **Tibaren** gibi topluluklar yaşıyorlardı.[1]

Kommenos hanedanından Bizans Kralı I. Androkos'un torunları 1204 yılında Latinlerin istilası sonucu Trabzon'a gelerek Gürcistan kraliçesi halaları Tamara'nın yardımı ile Trabzon İmparatorluğunu kurmuşlardı.

Fallmerayer'e göre Trabzon İmparatoru Johannes'in ölümü ile tacın VI. Alexis'e verilmesi gerekirken kardeşi **David, Osmanlı Sultanı II. Mehmet**'in Trabzon'u fethedeceği gerekçesi ile tahta oturmuştu. Tahtı ele geçirmesinde en büyük yardımı Torul Kalesi'nde ikematgahı bulunan ve Trabzon'un da nüfuzu bulunan Kaldiyalı **Kabasitan Archontenler** yardım etmişti. Bu dönemde Bizanslıların elindeki Fırat ve Dicle havalisindeki topraklar İslam Orduları tarafından alınınca günümüzde Ordu-Giresun illeri sınırından başlayan ve Gümüşhane ve Bayburt'u da içine alan bölgenin Rize'de denize ulaşan kısmı arasında kalan topraklar Kaldiya olarak bilinirdi.

Archon' lar antik Yunan'da oligarşik bir sınıf olarak kentlerdeki gücü ellerinde tutarlardı. Bu sınıf m.ö. 8. yüzyıla kadar Sparta hariç olmak üzere ortadan kalkmaya başlamıştı, örneğin Attikalı kanun koyucu ve halkı 4 kesime ayıran Solon da bir archondu. Günümüzde kullanılan monarch (monarşi) ve hierarchy (hiyerarşi) kelimelerinin kökenleri de archon kelimesine dayanan ve 'yönetici' sınıfı anlamına gelir.

İşte böyle bir archon olan ve Torul'da oturan **Haldia dükü Kabasika** 1355 yılında Şiran'ı ele geçirmiş, Suriyana kalesini de alarak Trabzon İmparatorluğu'na geçmesini sağlamıştı. Bu kalenin günümüzdeki **Soroyna** köyündeki kale olduğu anlaşılmaktadır.

SOROYNA KALESİ (YALINKAVAK- TORUL/ GÜMÜŞHANE)

Soroyna kelimesi sanıldığı gibi Rumca değil Anadolu'nun yerli halkı olan

Luvilerin konuştuğu Luvice bir kelime olup kalenin inşa edildiği tepenin hemen altında bulunan dereden dolayı **'güzel parıltı deresinin ülkesi'** anlamına gelir.[2] Soroyna Köyü de zaten güzel iklimi ile bölgenin en önemli sayfiye yeri olarak dönemin aristokratları tarafından kullanılırdı.

Kale, **Gümüşhane'** nin **Torul İlçesi** Soroyna (Yalınkavak) köyü sınırları içerisinde. Aşağı ve yukarı mahallenin orta noktasında dere kenarında yöreye hakim kaya kütlesi üzerine inşa edilmiştir. Korunma ve gözetleme amacıyla yapılmıştır. Kalenin çevre surları tabiat şartlarına bağlı olarak tahrip olmasına rağmen yer, yer ayakta kalmıştır.

Haldia dükü Kabasika harekete geçip Gümüşhane'nin ilçesi Şiran'ı ele geçirmişti. Bu arada Soroyna (Suriyana) kalesi de boşaltıldığı için Trabzon imparatorluğunun sınırları içine alınmıştı. Bundan çok memnun kalan imparator III.Aleksios elden çıkmış olan Şiran' a gelerek yolu üzerinde bütün köyleri talan etmiş ve Şiran'ı kuşatarak ahaliyi esir almıştı.

Ancak III. Aleksios Trabzon' a dönerken az sayıda bir Türk'ün takip etmesi üzerine imparatorun kuvvetleri panik halinde kaçmışlardı. Türkler bu kuvvetleri dağıtmış ve Haldia Dükü' nü de esir almışlardı. Bütün bu olayları daha sonra kaleme alarak yazan bu kuvvetlerin içinde bulunan müverrih **Panaretos** güçlükle Trabzon' a ulaşabilmişti. İmparatoru mağlup ve kaçmaya mecbur eden Türkler Oğuzların 24 boyundan bir tanesi olan **Çepniler** 'dir.

III. Aleksios kızkardeşi Maria'yı Oğuzların Üçok Boyu altındaki Bayındır Akkoyunlu beyi **Tur Ali Bey**'in oğlu **Kutluğ Bey** ile evlendirmişti. Akkoyunluların Üçok , Osmanlıların Kayı boyuna tabi olmalarına rağmen hepsi Türkmen toplulukları olarak 'Oğuzlar' ın kolları idi.

Ancak bu evlilikler ile Anadolu'da bulunan Türk Beyliklerinin birbirlerine düşman hale getirilmesi hedeflenmekteydi. Akkoyunluların başında bulunan Kutluğ Bey 1389 yılında ölünce yönetimleri altında mesken tutukları **Bayburt**'un **Sünür Köyü**'nde bugün de ayakta olan mezarına defnedilir.

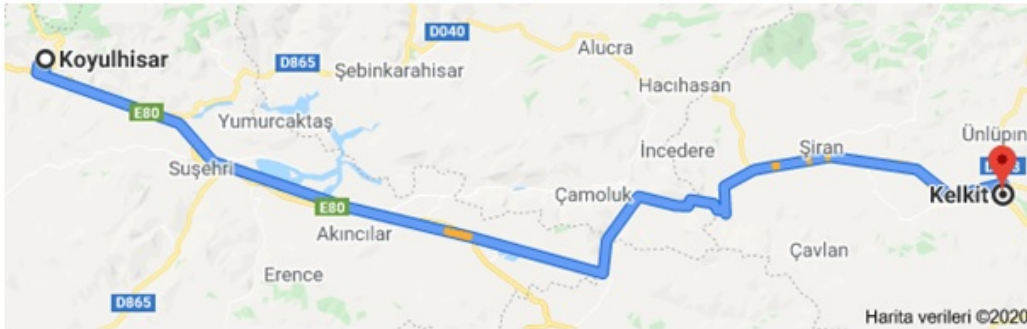

KUTLUĞ BEY'İN TÜRBESİ (SÜNÜR KÖYÜ/BAYBURT)

Fatih Sultan Mehmet'in rüyalarına giren ve m.ö. VII. yüzyılda Sinope'lıler tarafından yörenin yerli halkı olanlar tarafından Kolkhoi topraklarında kurulduğu bilinen Trabzon' u almak istemesine karşın, naib olarak kral **Kalo**'nun yerine tahta geçen David'in kızkardeşi Kirya Katerina'nın eşi olan Akkoyunlu Uzun Hasan'ın annesi Sara Hatun'u '**Trabzon'un gelininin kenti**' olması nedeniyle bundan vazgeçirmek için Fatih' e göndermişti. Fatih Sultan Mehmet, çok iyi davrandığı Uzun Hasan'ın annesi Sara Hatun'u misafir ederek ordusu ile birlikte Trabzon'a kadar götürmüş annesini oğluna bir koz olarak kullanarak bu sayede Akkoyunluların Osmanlı Ordusuna saldırmasını önleyebilmişti.

Karadeniz'den kenti kuşatan Osmanlı Donanması, karadan Sultan öncülüğünde Trabzon'a doğru ilerliyordu. Fatih döneminin Müverrih [3] Tursun Bey 1444-1488 yılları arasındaki Osmanlı Dönemini anlattığı Tarih-i Ebü'l-Feth adlı eserinde 'mağrur kral David'in bitmez tükenmez ve aşilamaz dağlarından Trabzon'u kuşatacak bir orduyu aklına getiremeyeceğini düşünüyordu' şeklinde yazar. Çünkü Plinius Trapezous'un 'monte vasto clausum' yani 'geniş dağ kütlesi tarafından hapsedildiğini' söyler.

Buna rağmen günümüzde Sultan'ın ordusunun hangi güzergahı kullandığı hala tartışılmaktadır.

Aşıkpaşa Tevarih-i Al-i Osman adlı tarihinde Fatih, veziri Mahmut Paşa'ya '**Benim hatırımda birkaç şey var, ben aciz kuluna Allah'ın bunları kolaylaştırmasını ümit ederim. Biri İsfendiyaroğulları denilen Kastamonu-Sinop biri Koyulhisar (Sivas) biri de Trabzon'dur.**' der. **Bunlar benim huzurumu kaçırrır, daima hayalimizden çıkmazlar**' der.

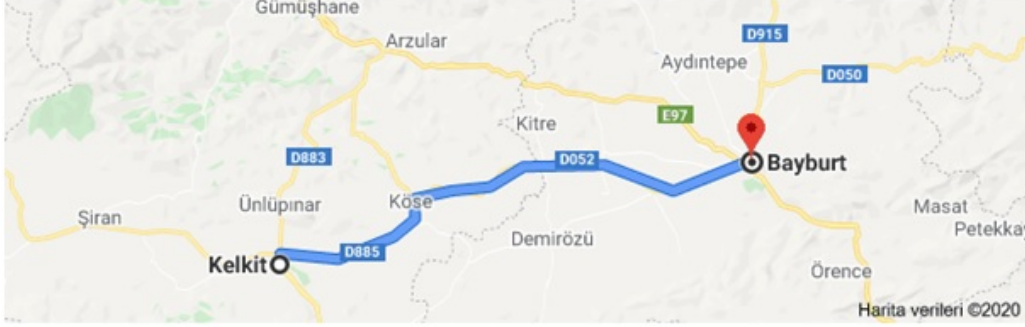
Mahmut Paşa Fatih Sultan Mehmet'e cevaben '**Padişahım yönelirsen Allah'ın yardımıyla hasıl olur**' der.

Buna göre Osmanlı Ordusu'nun Sivas'ın Karadeniz iklimine sahip Koyulhisar üzerinden günümüz Trabzon'a ulaşacağı gayet açıktır.

Sultan, Koyulhisar'a gitmeden önce buranın beyi Hüseyin Bey, ava çıkmıştı ve Uzun Hasan bunu yakalar ve Koyulhisar'a el koyar. Bunu duyan sultan öfkelenir ve

Hamza Bey adlı bir beyi Koyulhisarı almak üzere görevlendirir, ancak Hamza Bey Koyulhisarı alamaz. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmet büyük topları ile Koyulhisar'ın önüne gelir ve şehri kuşatarak alır.

Şimdi Koyulhisar'ı alan Osmanlı Ordusu Kelkit Ovası üzerinden önce Kelkit ' ulaşıp buradan Aydıntepe üzerinden Kemer Dağı'na ulaşmak istemektedir.

Burada kilit nokta önce Kelkit Ovası daha sonra ise Fatih Sultan Mehmet'in Uzun Hasan'ın annesi ile buluştuğu Bulgar Dağı'nın nerede olduğudur. Trabzon İmparatoru David'in kızkardeşi ile evli Uzun Mehmet , annesi Sara Hatun'u yanına Çemişgezek beyi Hasan ile birlikte sultanı Trabzon'u almasını önlemek üzere gönderir. Sultan ve Sara Hatun Bulgar Dağı olarak bilinen dağda buluşurlar.

Sara Hatun '**ey oğul! Bu Trabzon'a bunca zahmet nedendir**' der. Osmanlı Sultanı '**Bu zahmet din yolunadır, ahirette Allah'ın yoluna varınca inayet ola**' diye cevap verir.

Fahrettin Kırzioğlu, bir makalesinde Bulgar Dağı' nı günümüzde Çaykara- Bayburt arasındaki 2856 metre rakımlı Kemer Dağı olduğunu yazmıştır. [4] Bunun nedeninin eskiden Gümüşhane-Trabzon yolu yapılmadan önce kervanların bu yolu takip ettiği hatta Bayburt'ta esen ve bu dağlardan Bayburt'a ulaşan kuzey rüzgarlarına **Parkhar** denildiğini bu kelimenin de Bulgar adının değişik şive ile söylenmiş olabileceğini ileriye sürer. Kervan yolunu ise **Hart-Kemer Dağı** ve **Taşköprü** olarak bildirir.

Demek ki Fatih Sultan Mehmet 'in başında olduğu Osmanlı Ordusu Kelkit üzerinden Gümüşhane'nin bugünkü bir nahiyesi olan Pirahmet ve Köse ilçesi hattı üzerinden Hart 'a (Aydıntepe) gelmiş buradan da Kemer Dağı üzerinden Maçka yönüne dönerek aradaki Zigana Dağı'nı baypas yapmış ve Trabzon'u kuşatmıştır.

Bu yol tercihinin nedeni her ne kadar Gümüşhane tarafında kalan Zigana Dağı'nın aşılması coğrafik özelliği olsa da dağın eteklerinde Gümüşhane'nin Torul ilçesi ve dolaylarındaki Soroyna'daki gibi onlarca kaleyi ellerinde tutan Çepni Türkmenlerine olan güven nedeniyle Fatih Sultan Mehmet yine Gümüşhane'nin Köse-Pirahmet yerleşimleri üzerinden [5] Bayburt Aydıntepe (Hart)- Kemer Dağı yolunu izleyerek Trabzon'u karadan kuşatmayı başarmıştır.[6] Donanma ile de kuşatılan Trabzon kentinde Kral David denizden aşılmaz surlarına güveniyordu. **Ancak kara ordusunun da güneyden geldiğini duyunca halk ile birlikte krallığının sonunun geldiğini anlamıştı..**

FATİH SULTAN MEHMET'İN İTALYAN RESSAM BELLINI TARAFINDAN YAPILAN RESMİ

Kastamonu (ve Sinop), Koyulhisar ve Trabzon'u aldıktan sonra Sultan II. Mehmet ya da Fatih Sultan Mehmet için **'Bir seferde üç vilayet fetheden sultan budur, Fetheden cümle vilayet adl eden sultan budur'** diye methiyeler dizilir.

ARKEOTEKNO

[1] Onbinlerin Dönüşü adlı eserinde Ksenophon, Grek askerlere yardım eden Makronlar olarak tanımladığı 'büyük başı olan insanlar' tanımlamasından bu halkın Kafkasya kökenli olduğu anlaşılıyor. Grek askerleri arasında köle bir Makron askerin dillerini anlaması ile yerli Makronlar Grek askerlerine saldırmadan kıyıya ulaşmalarını sağlayacak yönleri göstermişlerdi, yoksa bu askerler gördükleri Phasis Irmağı yerine zannettikleri Rion Irmağı nedeniyle belki de Karadeniz kıyılarına ulaşmak yerine Gürcistan'ın iç kesimlerine kadar nafile bir yolda kaybolup gideceklerdi.

[2] Bilge Umar, Türkiye'deki Tarihsel Adlar, İnkilap Kitabevi, 1993

[3] Osmanlı zamanında resmi tarihçilerin dışında tarih yazan kişilere verilen ad olarak bilinir , olayları yazar, tarihçi ile aynı anlamda değildir. Tarihçi geriye dönük olayları gerektiğinde disiplinler arası bilim dallarını kullanarak

arařtıran yazan kiřidir.

[4] Dağın adını Strabon Geographika adlı eserinde Paryadros olarak vermektedir.

[5] Rus Ordusu 1916 yılında Rus Kafkas Ordusu'nun karşısında Osmanlı III. Ordusunun geriye çekildiği 3 askeri cepheden bir tanesi de Köse-Pirahmet hattı olmuştu.

[6] Bu yola alternatif olarak günümüzde daha iyi ve hızlı ulaşımın sağlandığı Torul-Tirebolu ve Torul-Maçka yolları günümüzde daha fazla kullanılmaktadır.

[7] Aşıkpaşazade Tarihi, Derviř Ahmed Aşıki, 2018

AKTİF KAYNAK LİNK:

http://www.arkeotekno.com/pg_431_fatih-sultan-mehmet-in-gumushane-uzerinden-trabzonu-fethi-1461